

Kulturni identitet i kulturni turizam - valorizacija kulturne baštine Varaždina i Pule kroz kulturni turizam

---

Herenčić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:821450>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

LUCIJA HERENČIĆ

**KULTURNI IDENTITET I KULTURNI TURIZAM – VALORIZACIJA
KULTURNE BAŠTINE VARAŽDINA I PULE KROZ KULTURNI
TURIZAM**

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

LUCIJA HERENČIĆ

**KULTURNI IDENTITET I KULTURNI TURIZAM – VALORIZACIJA
KULTURNE BAŠTINE VARAŽDINA I PULE KROZ KULTURNI
TURIZAM**

Završni rad

JMBAG: 0303070464, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturni identitet Hrvatske

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Mentorica: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, srpanj 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika kulture i turizma, smjera _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Kulturni identitet	3
2.1. Kulturni identitet i kulturna baština.....	3
2.2. Povezanost kulturnog identiteta i turizma	6
3. Kulturni turizam	8
3.1. Kulturni turizam u Europi	10
3.2. Trendovi kulturnog turizma u Europi.....	11
3.3. Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj.....	12
3.4. Prioriteti za razvoj kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj	13
3.5. Problemi kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj.....	15
3.6. Strategija razvoja kulturnog turizma	17
4. Valorizacija kulturne baštine Varaždina kroz kulturni turizam	20
4.1. Palače u Varaždinu	21
4.1.1. Palača Drašković	22
4.1.2. Palača Patačić	22
4.1.3. Palača Sermage	23
4.1.4. Palača Erdödy	24
4.1.5. Palača Varaždinske županije	24
4.1.6. Palača Herzer	25
4.2. Valorizacija varaždinskih palača.....	25
5. Valorizacija kulturne baštine Pule kroz kulturni turizam	28
5.1. Austrougarske fortifikacije u Puli	29
5.1.1. Verudela	30
5.1.2. Mletačka utvrda.....	31
5.1.3. Utvrda Stoja	31

5.1.4. Utvrda Monvidal	32
5.1.5. Utvrda Punta Kristo	32
5.1.6. Utvrda Sveti Juraj.....	33
5.2. Valorizacija austrougarskih fortifikacija	34
6. Zaključak	36
Literatura	37
Popis slika	39
Sažetak	40
Summary.....	41

1. Uvod

Kultura je fenomen koji se konstantno razvija, a kultura jednog naroda i zemlje predstavlja temelj njihova ukupnog identiteta. Proces i kulturne razmjene postoje otkad postoji i kultura. Svaka se kultura u svijetu oblikovala kontinuiranim procesima uzimanja i davanja.

Kulturni turizam smatra se posebnim oblikom turizma, točnije turizmom posebnih interesa. Vidljiva je povezanost kulture i turizma. Kulturno-turistički proizvodi obogaćuju osnovnu turističku ponudu i imidž destinacije, čime se povećava potrošnja, produžuje duljina boravka turista i zadovoljstvo njihovim boravkom, zbog čega se turisti mogu ponovno odlučiti na posjet destinaciji.

Kultura dobiva dodatni izvor prihoda od turizma – proširuju se tržišta, stvaraju se novi segmenti posjetitelja, potiče se profesionalno upravljanje kulturnim dobrima te se omogućuje bolja kontrola nad korištenjem kulturnih potencijala, a među lokalnim stanovništvom stvara se bolji imidž vlastite kulture.

Cilj ovog rada je obrazložiti povezanost kulturnog identiteta i kulturnog turizma kroz valorizaciju kulturne baštine dvaju hrvatskih gradova, Varaždina i Pule. Osim teorijskog dijela o kulturnom identitetu i kulturnom turizmu, rad se temelji na primjerima kako bi se mogli iskoristiti kulturni resursi Varaždina i Pule, odnosno kako bi se dodatno mogli valorizirati te imati novu namjenu u svrhu poboljšanja kulturno-turističke ponude ovih gradova. Kod izrade rada korištene su metode obrade, analize i deskripcije literature navedene u popisu literature.

Završni rad strukturiran je u šest poglavlja. Nakon uvodnog dijela, u drugom poglavlju obrazložit će se pojmovi kulturni identitet i kulturna baština, zatim će se objasniti povezanost kulturnog identiteta i turizma, dok se na kraju poglavlja opisuje oblikovanje hrvatskog kulturnog identiteta.

Treći dio rada odnosi se na kulturni turizam, zatim se obrazlaže kulturni turizam u Europi te trendovi kulturnog turizma u Europi. Nakon toga slijedi opis kulturnog turizma u Hrvatskoj, prioriteta razvoja, ali i problemi razvoja kulturnog

turizma u Hrvatskoj. Posljednji dio ovog poglavlja odnosi se na Strategiju razvoja kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj.

Četvrto se poglavlje odnosi na valorizaciju kulturne baštine Varaždina kroz kulturni turizam, nakon čega slijedi općeniti dio o varaždinskim palačama uz njihov opis dok se na samom kraju poglavlja nalazi potpoglavlje o valorizaciji varaždinskih palača.

Peto poglavlje opisuje valorizaciju kulturne baštine Pule kroz kulturni turizam, zatim se opisuju odabrane austrougarske fortifikacije, a na kraju slijedi potpoglavlje o samoj valorizaciji tih austrougarskih fortifikacija.

Rad završava zaključkom, nakon kojeg slijedi popis literature i popis slika te sažetak rada na hrvatskom i engleskom jeziku s ključnim riječima.

2. Kulturni identitet

Pojam identitet definira se kao skup značajki koje predstavljaju posebnost pojedinca ili neke skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine.¹ Identitet je uvjetovan kulturom, ali i povijesnim promjenama. Također, naš identitet objedinjuje dijelove koji mogu biti naslijeđeni, ali možemo ih i sami odabrati. Sukladno tome postoji više vrsta identiteta, a to su: nacionalni, osobni, kulturni, jezični, etnički, profesionalni te mnogi drugi.

Identitet ujedno predstavlja i karakteristike koje ljudi biraju sami, koje su drukčije od karakteristika nekih drugih ljudi. Za kulturni identitet može se reći da je izraz čovjekova mjesta u svijetu.² Kulturni identitet detaljnije je objašnjen u nastavku rada.

2.1. Kulturni identitet i kulturna baština

„Kultura je sve što je čovjek, obdaren razumom i vjerom, sam ili u društvu, uzgojio da bude trajnom vrijednošću od davnina pa do današnjih dana.“³ Svaka svjetska kultura oblikovala se u neprekidnom procesu uzimanja i davanja, što znači da su procesi kulturne razmjene stari koliko i sama kultura. Za kulturu se može reći da je to fenomen koji se konstantno razvija, odnosno da je živući identitet.

Očuvanje kulturnog identiteta je opravdano u borbi protiv globalizacije te označava želju za očuvanjem jedinstvene, vlastite kulture, jezika, povijesti i sustava vrijednosti od stranih utjecaja. Što svijet postaje sličniji, to ljudi više cijene tradicije koje potječu iznutra, a uz što je ponajviše vezana ideja o baštini i prošlosti koja je iz nje naslijeđena.⁴

Kulturni identitet izražava jedinstvenost i autentičnost neke kulture, te pripadnost pojedinca ili društvene skupine toj kulturi. Kulturni identitet tvore oblici

---

¹ www.enciklopedija.hr, (20. 7. 2019.)

² Jelinčić, D., A.: Globalizacija i hrvatski identitet, Hrvatski iseljenički zbornik, 2001.

³ Stamać, A.: „Hrvatski kulturni identitet. Što je to?“. Zagreb, 2011., str. 171.

⁴ Jelinčić, D., A.: Globalizacija i hrvatski identitet, Hrvatski iseljenički zbornik, 2001.

nematerijalne baštine kao što su jezik, glazba, ples, običaji, književnost (Sl. 1.) i materijalne kulturne baštine kao što su graditeljstvo, artefakti i drugo. Identitetu hrvatske kulture, baš kao i identitetu svake etnički ili zemljopisno određene suvremene kulture na svijetu, pripada mnoštvo i različitost. Svaka se kultura oblikuje tako da se u njoj tijekom povijesti usvajaju sve novije duhovne tvorevine – mnoštvo raznolikih postignuća čovjekova društvenog opstanka.

Prema Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine, u kulturnu baštinu spadaju spomenici, skupine građevina i lokaliteta koji imaju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku vrijednost.⁵ Kod definiranja kulturne baštine, već spomenuta Konvencija obuhvaća tri glavne komponente. Prva komponenta su spomenici (djela iz područja arhitekture, skulpture i slikanja; crteži, pećine i prebivališta i sl.), druga komponenta obuhvaća skupine građevina (skupine samostojećih ili povezanih građevina), a treća lokalitete (čovjekova djela ili kombinirana djela prirode i čovjeka, područja arheoloških lokaliteta i sl.). Ova definicija kulturne baštine ograničena je zbog toga što se pozornost posvetila samo materijalnoj kulturnoj baštini, no kako se s vremenom način istraživanja baštine promijenio, UNESCO je uveo termin nematerijalne kulturne baštine.

Drugu definiciju baštine daje ICOMOS, a opisuje ju kao koncept koji objedinjuje prirodno i kulturno okruženje. Prema tome kulturna baština obuhvaća povijesna mjesta, lokalitete i izgrađenu okolicu, prošlu i kontinuiranu kulturnu praksu te znanja i živuća iskustva.⁶

---

⁵ Jelinčić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, 2008., str. 31.

⁶ Ibidem. str. 33.

Slika 1.: Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO listi
Izvor: www.emz.hr (20. 7. 2019.)

Najznačajnija područja „kulturne djelatnosti“ jesu: običaji, rituali, pravo, književnost, jezik, pismo, mitologija, vjera, umjetnost te razna područja znanosti. Na predstavljenom mozaiku, hrvatsku kulturu obilježavaju primjerice: Bašćanska ploča, Vinodolski zakonik, Istarski razvod, Poljički statut; usvojeno rimsko pravo; slavenska mitologija, antička božanstva, rimokatoličko kršćanstvo; hrvatski jezik, uz staroslavenski i latinski; neprekinuti tijek književnosti od 11. stoljeća sve do danas uz zastupljenost svih europskih duhovno-povijesnih razdoblja – karolinška renesansa, romanika, gotika, nova renesansa, barok, klasicizam, moderni smjerovi; do 15. stoljeća tropismenost (glagoljica, ćirilica, latinica), a nakon 15. stoljeća isključivo latinica; značajne ličnosti za hrvatsku kulturu poput Penkale, Tesle, i drugih.⁷

⁷ Stamać, A.: „Hrvatski kulturni identitet. Što je to?“, Zagreb 2011., str. 183.

2.2. Povezanost kulturnog identiteta i turizma

Turizam je gospodarska djelatnost koja uvelike pridonosi gospodarskom razvoju mnogih zemalja. Razvojem selektivnih oblika turizma, kao što je kulturni turizam doprinosi se jačanju i očuvanju kulturnog identiteta zajednice. Razvojem kulturnog turizma, turistička industrija se suočava s izazovom kao što je zaštita i očuvanje materijalne baštine te nematerijalne baštine za buduće generacije. Kulturni identitet odražava se kroz kulturnu baštinu nekog područja, te samim time postaje dijelom interesa turista koji teže stvaranju jedinstvenog turističkog doživljaja.

Turizam ima značajnu ulogu u valorizaciji i revitalizaciji elemenata kulturne baštine, ali i same kulture pojedinca. Time se potiču i razvijaju nove spoznaje o vlastitoj ili tuđoj kulturi, ali i identitetu. Razvojem kulturnog turizma, kao i upravljanjem kulturnim resursima doprinosi se razumijevanju kulturnog identiteta, kulturne raznolikosti i kulturne baštine. Kulturni turizam ima mogućnost valorizacije kulturnog identiteta zajednice, koji se očituje kroz kulturni kontakt i kulturnu razmjenu između lokalne zajednice i turista. Turisti teže novim doživljajima i stvaranju jedinstvenog iskustva, zbog čega žele upoznati i iskusiti život lokalne zajednice. Sastavni dio turizma je i kulturni kontakt, koji podrazumijeva upoznavanje kultura koje su drugačije od vlastite.⁸

2.3. Oblikovanje hrvatskog kulturnog identiteta

Hrvatska je zemlja bogata kulturnom, povijesnom i prirodnom baštinom. Dakle, vrlo je važno što intenzivnije razvijati ponudu kulturno-turističkih proizvoda. Hrvatska kultura važna je sastavnica hrvatskog turističkog identiteta. Ona čuva i razvija nacionalne vrijednosti, ostajući istodobno otvorena prema svijetu i suvremenosti. U današnjem vremenu globalizacije društva i zajednice, kultura i umjetnost imaju sve veće značenje. Kultura i baština tvore poželjne destinacije. Uspješni projekti vezani uz kulturni turizam stvaraju veći priljev utjecajnih posjetitelja, produžuju turističku sezonu, proširuju potražnju manje poznatih turističkih destinacija (npr. kontinentalna

---

⁸ Jelinčić, D. A.: Turizam vs. Identitet, Etnografski muzej Zagreb, 2006., str. 161.

Hrvatska). Time se potiče rast regionalne ekonomije i stimulira se potrošnja jer se turistima nudi širok spektar aktivnosti tijekom boravka u određenoj destinaciji.⁹

Navedeno potvrđuje činjenicu da kultura nije samo potvrda identiteta, već je i vrlo značajan i snažan pokretač ukupnog društvenog i gospodarskog razvoja cijele zemlje, ali i destinacija. Republika Hrvatska ima mogućnosti za razvoj cijelog niza kulturno-turističkih proizvoda koji mogu vrlo kvalitetno funkcionirati na tržištu, poput brojnih kulturnih manifestacija i festivala koji se održavaju čitavu godinu, a vrlo su dobro uključeni u ukupnu turističku ponudu destinacija.

Očito je kako Hrvatska raspolaže nizom pojedinačnih kulturno-turističkih proizvoda, a smisao je u tome da se ta baština i nasljeđe, kao i novi proizvodi poput kazališnih i filmskih festivala i slično – kroz sustavan i organiziran način uz potporu države u najširem smislu – pretvore u turističku ponudu pojedinih destinacija, ali i cijele države. Povećanjem ulaganja novčanih sredstava u ovu svrhu poboljšala bi se ponuda same države te bi se samim time privuklo još više turista – kako stranih tako i domaćih.

---

⁹ Vrtiprah, V.: Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću. Ekonomska misao i praksa. 2006, str. 279-296.

3. Kulturni turizam

Pojam kulturnog turizma označava putovanja koja uključuju posjet kulturnim resursima. Najčešća definicija kulturnog turizma jest: „Kulturni turizam označava kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta stalnog boravka s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe“.¹⁰ Vrlo je važno napomenuti da ova definicija nije u potpunosti prihvatljiva jer obuhvaća samo atrakcije, što nikako ne čini ukupni kulturni turizam. Dakle, nedostaju i drugi čimbenici koji ga upotpunjuju. Svaki turist ima određene razloge zašto posjećuje neku destinaciju. Ponekad su to samo atrakcije, odnosno određena građevina ili spomenik, upoznavanje kulture, savladavanje određenog plesa, slušanje priča određenog kraja i slično. Turisti se smatraju kulturnim turistima ako su barem djelomice motivirani željom za sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima koje odabrana destinacija pruža.

Prema Jelinčić, motiviranosti turista za kulturno putovanje u određenu destinaciju može se podijeliti prema stupnju motivacije koja može biti primarna, usputna i slučajna.¹¹

Kada govorimo o primarnoj motivaciji, podrazumijeva se da turist posjećuje određenu destinaciju isključivo s namjerom da sudjeluje u njezinu kulturnom životu. Takvi slučajevi obično uključuju odlazak na koncerte, izložbe, kazališne predstave, glazbene festivale, i drugo. Kada se turist upućuje u određenu destinaciju s nekim drugim primarnim ciljem, a kulturni život ima tek sekundarno značenje, govorimo o usputnoj motivaciji. Takav turist primarno odlazi u destinaciju radi odmora ili posla, ali ima namjeru prisustvovati i na kulturnim događajima kao što su npr. koncerti, izložbe i druga događanja. Slučajnom motivacijom nazivamo situaciju u kojoj turist načelno nema namjeru upoznati kulturu odabrane destinacije, ali za vrijeme svog boravka dolazi u kontakt s lokalnim stanovništvom, pri čemu je moguće da nenamjerno upoznaje njihov način života, odnosno kulturu.

80-ih godina 20. stoljeća počinje kontinuirano akademsko istraživanje o kulturnom turizmu kako bi se na optimalan način iskoristili kulturni resursi u turizmu te

---

¹⁰ Jelinčić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, 2008., str. 43

¹¹ Ibidem., str. 43

osigurala kvaliteta turističke ponude, ali i zaštita odnosno očuvanje materijalne i nematerijalne kulture kao izraza identiteta lokalne zajednice. U počecima kulturni turizam smatrao se tržišnom nišom, odnosno ponudom koja upotpunjuje osnovnu ponudu. I danas kulturni turizam često ima tu ulogu, u smislu ponude dodatnog sadržaja kako bi se produljio boravak turista u odabranoj destinaciji. Time se turističko iskustvo želi obogatiti kvalitetnim programom. Osim što je tržišna niša, kulturni turizam može činiti i osnovnu ponudu destinacije.

Način života utjecao je na rad i slobodno vrijeme, ali i na interese turista. Danas su oni educiraniji te su uvijek u potrazi za novitetima. Turizam postaje internacionalna aktivnost, a iskustvo koje se stječe na putovanju i tijekom boravka treba biti realno i autentično. U fokus se sve više stavljaju interesi, a ne atraktivnost lokaliteta.

Kulturni turizam obuhvaća i kulturu i turizam. Da bi se ta dva pojma nadovezivali jedan na drugoga, važno je da u ponudi kulturnog turizma destinacije imaju mnogo kulturnih aktivnosti, značajnih znamenitosti i slično. Kulturne atrakcije imaju vrlo bitnu ulogu u turizmu jer one čine jezgru turističkog iskustva, razlog su turističkog putovanja u određenu destinaciju, najvažnija su komponenta turističkog sustava, predstavljaju glavnu turističku ponudu te su motivirajući i atraktivni elementi.¹² Ukoliko destinacija ne raspolaže atrakcijama koje bi privukle posjetitelje, vrlo je vjerojatno da ona neće biti dovoljno posjećena, stoga mnoge destinacije bez dovoljno atrakcija pokušavaju izgraditi neke nove atrakcije kako bi privukli posjetitelje.

Svrha kulturnog turizma je, između ostalog, otkrivanje spomenika i lokaliteta, zbog čega pozitivno utječe na iste, odnosno doprinosi njihovom održavanju i zaštiti. Ovim oblikom turizma opravdavaju se naponi koje spomenuto održavanje i zaštita zahtijevaju od ljudske zajednice zbog socio-kulturne i ekonomske dobrobiti koju donose lokalnoj zajednici. Osim kulturne baštine velik udio u kulturnom turizmu imaju i tradicija te način života određenog područja koji čine temeljni dio svake kulture.

Cilj kulturnog turizma je upoznavanje turista s onim što neki grad, regiju ili državu čini različitim ili zanimljivim, bez obzira na to je li to umjetnost, kultura, povijest

---

¹² Dadić, M.: Istraživanje kulturnog turizma: kontekst, metode, koncepti. Split, 2014., str. 57.

ili sve zajedno. Kulturni turizam omogućava optimalno korištenje kulturnih resursa zbog osiguravanja kvalitete turističke ponude, ali s naglaskom na očuvanje materijalne i duhovne kulture kao izraza neke zajednice.

3.1. Kulturni turizam u Europi

Europa je na globalnoj razini oduvijek imala dominantno mjesto u međunarodnom turizmu upravo zbog bogatstva kulturnog nasljeđa. To je nasljeđe često situirano u gradovima te predstavlja temelj razvoja turizma brojnih europskih gradova. Veliki utjecaj na razvoj kulturnog turizma u Europi imaju Europska unija, Vijeće Europe, UNESCO te mnoge druge institucije.¹³ Europska unija utjecala je na postavljanje međunarodnih politika razvoja kulturnog turizma dok Vijeće Europe i UNESCO imaju sve veći utjecaj unutar, ali i izvan Europe. Rimskim sporazumom iz 1957. godine, proširena je 1977. godine na područje kulture, kada je kultura definirana kao „društveno ekonomska cjelovitost koju stvaraju pojedinci i djelatnost namijenjena stvaranju i distribuciji kulturnih proizvoda i usluga“.¹⁴

U današnje vrijeme živi se ubrzano te se zbog toga stvara nostalgija ne samo prema davnoj prošlosti, već i prema netom prošlim vremenima kao što su pedesete, šezdesete, pa i sedamdesete godine prošlog stoljeća. Ta činjenica utjecala je i na razvoj muzeja u Europi, u kojima je djelomično zanemarena nekadašnja ideja univerzalnosti. Danas postoji niz muzeja vezanih uz teme nedavnih povijesnih perioda (Kuća Anne Frank u Amsterdamu, Checkpoint Charlie u Berlinu, Kuća terora u Budimpešti, itd.) ili uži tema (Muzej prehrane Podravka, Muzej čokolade Köln, „Museum Olei Histriae“ – Kuća istarskog maslinovog ulja, i dr.).

---

¹³ Jelinčić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, 2008., str. 77.

¹⁴ Pančić Kombol, T.: Kulturno nasljeđe i turizam. Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin, str. 220.

3.2. Trendovi kulturnog turizma u Europi

Mnoge europske zemlje nude posjetiteljima svoju kulturu kao turističku atrakciju. Takvim pristupom odlučuju se prezentirati i promovirati svoje kulturno-turističke vrijednosti. UNESCO kod određivanja lokaliteta koji će dospjeti na popis Svjetske baštine koristi brojne kriterije. Jedan od kriterija je i autentičnost.

Ubrzani razvoj kulturnog turizma proizlazi iz procesa integracije zemalja Europske unije. Uloga kulturnog turizma je velika, posebice na kulturnom ekonomskom, društvenom i komunikacijskom planu. U zemljama Europske unije, kulturni turizam ima prioritarno mjesto u politici razvoja europske regije. Ovaj selektivni oblik turizma prepoznat je kao generator ekonomskih i socijalnih promjena starog kontinenta. Samim time turizam dobiva sve važniju ulogu u korištenju kulturnih resursa na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.¹⁵

Svakim se proširenjem Europske unije jača konkurencija na turističkom tržištu, posebice na strani turističke ponude. U fazi pripreme za ulazak u Europsku uniju, mnoge su zemlje programima međususjedske suradnje već formirale turističku potražnju. Nadograđuju i obogaćuju ponudu novim elementima te samim time jačaju svoju konkurentnost na tržištu.

Globalizacija se smatra ugrozom autentičnosti mnogih regija, zemalja i naroda. Nekad popularno grčko-rimsko i srednjovjekovno europsko nasljeđe nije samo po sebi dovoljno današnjim turistima. Oni traže nova arheološka nalazišta, senzacije, festivale na kojima se glazbene kompozicije izvode na starim, rijetkim instrumentima, traga se za nepoznatim.

Danas se živi brže, bogatije i sadržajnije. Iz tog razloga današnji turisti traže izazove te postaje privlačno ono što je intrigantno i kontraverzno. Turisti žele sudjelovati i biti dio kulturne predstave, ali i kreatori atmosfere. Kao rezultat novih turističkih potreba formiraju se nova iskustva, vještine i spoznaje.

---

¹⁵ Jelinić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, 2008., str. 126.

Turisti koji se klasificiraju kao kulturni turisti imaju prihode znatno veće od prosječnog turista. Smatra se da kulturni turisti potroše više novca na ljetovanje (ne isključivo za kulturne svrhe, već putovanje u cjelini). Razvoj kulturnog turizma od velike je važnosti, posebice za destinacije koje nemaju razvijen vlastiti imidž ili njihov imidž nije izgrađen u dovoljnoj mjeri kako bi bio prepoznatljiv na turističkom tržištu. WTO predviđa porast potražnje u sektoru kulturnog turizma za 15% godišnje do 2020. godine, dok se opseg poslovanja na turističkom tržištu procjenjuje na 50 milijardi eura godišnje.¹⁶

Razvoj i rast kulturnog turizma je posljedica širih društvenih i ekonomskih trendova modernog vremena, ali i čimbenik integracije gradova, država i naroda. Kulturni turizam uklapa se u rastući trend globalizacije, ali i vraćanja starim, već provjerenim vrijednostima koje otkrivaju originalnost i autentičnost. Ova vrsta turizma skladno se ukaluplja u globalne trendove. Uz to se podrazumijeva povećano kretanje uz neizravni kontakt s lokalnim stanovništvom, viši stupanj tolerancije, multidisciplinarnosti, multikulturalnosti, te multietičnosti.¹⁷

3.3. Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj

Kulturni turizam u Hrvatskoj sve više zaokuplja pozornost ne samo zaposlenih u turizmu, već i onih u kulturi. Kulturni turizam zauzima mjesto u programima raznih konferencija, skupova i radionica. Izradom Strategije razvoja kulturnog turizma i njezinom provedbom uz posredovanje Ureda za kulturni turizam, Hrvatske turističke zajednice, Zajednice za kulturni turizam i Hrvatske gospodarske komore, razvoju kulturnog turizma pristupa se sustavno.

Slijedeći europske trendove Hrvatska ima mogućnost razvoja kulturnog turizma na dvojak način: kao dopunu masovnom turizmu u obalnim destinacijama gdje kulturni turizam ima ulogu nadopune, a s druge strane kao osnovnu ponudu osobito u kontinentalnim destinacijama i obalnom zaleđu.¹⁸

---

¹⁶ www.kulturni-turizam.com (7. 1. 2019.)

¹⁷ Đukić-Dojčinović, V.: Kulturni turizam – menadžment i razvojne strategije. Beograd, 2005., str. 221.

¹⁸ Jelinčić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma, Zagreb, 2008., str. 23.

Turistički sektor razvojem kulturnog turizma teži, obogaćivanjem turističke ponude prevladati strukturne probleme hrvatskog turizma poput izraženog sezonalnog karaktera i geografske koncentracije potražnje na Jadranskoj obali. Interes kulturnog sektora prikazuje se kroz financijske efekte koji proizlaze iz njegova intenzivnog uključivanja u turističku ponudu.

U okviru Programa rada Hrvatske turističke zajednice, Ured za kulturni turizam realizira programske ciljeve i zadatke Strateškog marketinškog plana razvoja hrvatskog turizma te provodi strateške prioritete i akcije Strategije razvoja kulturnog turizma Republike Hrvatske.

Temeljem Strategije i Programa rada, Ured provodi sljedeće akcije: stvaranje pozitivnog okružja koje će poticati inicijative razvoja kulturnih turističkih proizvoda, podizanje stupnja znanja i vještina potrebnih za razvoj kvalitetnih kulturnih turističkih proizvoda, podizanje standarda interpretacije, opremljenosti i kvalitete kulturnih turističkih proizvoda, unapređenje sustava protoka informacija, promocije i distribucije kulturnih turističkih proizvoda, unapređenje sustava protoka informacija, promocije i distribucije kulturnih turističkih proizvoda.¹⁹

3.4. Prioriteti za razvoj kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj

Svojom raznolikošću, vrijednostima, značenjem i rasprostranjenošću kulturna baština predstavlja velik potencijal za razvoj poduzetništva. Ono ima važnu ulogu za lokalni, ali i nacionalni razvoj (zapošljavanje, nova poduzeća, inovacije, prihodi zajednici, poticanje razvoja drugih gospodarskih i društvenih djelatnosti i slično). Poduzetništvo utemeljeno na kulturnoj baštini, osim važnosti za gospodarski razvoj, također doprinosi stvaranju simboličkih vrijednosti i njegovanju identiteta. Primjenjujući standarde i mjerila održivosti, poduzetništvo postaje i ključan čimbenik održivog korištenja kulturne baštine zbog osiguravanja dodatnih novčanih sredstava za zaštitu i očuvanje baštine.

---

¹⁹ www.kulturni-turizam.com (7. 1. 2019.)

Prema Jelinčić, u cilju unapređenja održivog korištenja kulturnog turizma potrebno je:

- 1) Podizati svijest o značenju kulturne baštine među lokalnim stanovništvom.
- 2) Osposobiti koordinate kulturno-turističkih projekata za kulturno-turistički menadžment kako bi projekti bili atraktivniji i ujedno isplativiji.
- 3) Poticati međusektorsku i unutarsektorsku suradnju radi sinergije različitih kulturno-turističkih proizvoda.
- 4) Decentralizirati odlučivanje u pojedinim fazama kreiranja kulturno-turističkih programa kako bi se skratilo vrijeme potrebno za realizaciju projekata.
- 5) Ojačati ulogu Ureda za kulturni turizam kao konzultantske institucije za financiranje, pripremu i provedbu projekata.
- 6) Ojačati odnosno organizirati promidžbu za ciljana tržišta i za širu publiku.
- 7) Poticati bolju infrastrukturnu opremljenost lokaliteta, označivanje kulturnih objekata, prilagoditi radno vrijeme kulturnih ustanova.
- 8) Poticati iskoristivost i primjereniju prezentaciju nematerijalnih kulturnih dobara.
- 9) Poboljšati dostupnost kulturnih ustanova osobama ograničene pokretljivosti.
- 10) Uključiti prateće sadržaje u osnovnu ponudu kulturno-turističkih programa s ciljem povećanja prihoda.
- 11) Poticati uključenost kulturnih resursa u turističke aranžmane s ciljem povećanja turističkog poslovanja koje se temelji na kulturnim resursima.
- 12) Kreirati kulturno-turističke programe koji su atraktivni širem regionalnom odnosno međunarodnom tržištu kako bi Hrvatska postala vidljivija kao kulturno-turistička destinacija odnosno kako bi se povećao prihod od kulturno-turističkih programa.²⁰

Provedbom ovih dvanaest mjera došlo bi do kvalitetnijeg razvoja kulturnog turizma. Ponajprije to bi se odrazilo na suradnju među dionicima u kulturi i turizmu, zatim na razvoj novih kulturno-turističkih proizvoda i poduzetništva te na promociju i

---

²⁰ Jelinčić, D. A.: Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima. Zagreb, 2010., str. 71.

stvaranje prepoznatljivosti Hrvatske kao destinacije bogate kulturno-povijesnom baštinom. Sve te mjere osigurale bi veću posjećenost destinacija te bi pridonijele konkurentnosti hrvatskog turizma.

Poduzetništvo koje je utemeljeno na kulturnoj baštini može se odrediti kao skupina djelatnosti čijim se proizvodima i uslugama daje komercijalna vrijednost za kreativni rad utemeljen na poznavanju kulture, umjetnosti i povijesti. Takva vrsta poduzetništva ne financira se iz javnih izvora, već na tržištu ima svoje ciljane potrošače koji pridonose stvaranju simboličkih vrijednosti i njegovanju identiteta.

Poduzetništvo utemeljeno na kulturnoj baštini pokriva područja djelatnosti među kojima se mogu izdvojiti: kulturne industrije (kreiranje i produkcija glazbe, umjetničkih predstava, obrta, književnosti, vizualne umjetnosti, izložaba, festivala, kao i izdavaštva, arhitekture, dizajna i dr.) i kulturni menadžment (istraživanje, planiranje, produkcija, organiziranje, vođenje kulturnih projekta, financiranje, marketing, promocija, informiranje te edukacija i osposobljavanja menadžera). Procjenjuje se da za takvo poduzetništvo postoji velik razvojni potencijal s obzirom na bogatstvo i raspoređenost resursa, odnosno kulturne baštine u Republici Hrvatskoj, nadalje na broj inozemnih turista i razvijenost malog i srednjeg gospodarstva s obzirom na veličinu tržišta.

3.5. Problemi kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj

Hrvatska je zemlja bogata velikim brojem potencijalnih kulturno-turističkih resursa. No njihovo postojanje, ne jamči razvijenost kulturnog turizma. Hrvatska ima mnogobrojne urbane i ruralne povijesne cjeline, UNESCO lokalitete – potencijalne međunarodne turističke atrakcije, čitav niz kvalitetnih kulturnih institucija (muzeji, knjižnice, kazališta, kina, državni arhivi itd.), bogatstvo nematerijalnih kulturnih dobara, mitova, legendi, umjetničkih priredbi koje se mogu povezati s gotovo svakim lokalitetom i tako postati nova turistička priča. Za razvitak kulturnog turizma nužno je da svi potencijali budu aktivirani i učinjeni atraktivnima i za turiste i za lokalno stanovništvo. Ako ti potencijali ostanu sačuvani za buduće generacije turista i

lokalnog stanovništva, tada se govori o održivom kulturnom turizmu, kojemu Hrvatska teži.

Stručnjaci su kao glavne probleme kulturnog turizma u Hrvatskoj identificirali:

- 1) nedovoljno razvijen sustav kulturnih statistika,
- 2) nedovoljna znanja koordinatora projekata o kulturnom menadžmentu,
- 3) centraliziranost i birokratizacija postupaka,
- 4) nepostojanje prepoznatljivog kulturno-turističkog proizvoda,
- 5) površno znanje lokalnog stanovništva o vlastitoj baštini,
- 6) nedovoljna ili loše organizirana promidžba,
- 7) nedovoljna suradnja između sektora kulture i turizma,
- 8) nepostojanje savjetodavne institucije za organizatore kulturno-turističkih inicijativa.²¹

Razne aktivnosti kojima se privlače turisti rezultiraju nestajanjem autentičnosti tradicija, običaja, folkloru, raznih umjetnosti i načina života lokalnog stanovništva određenih destinacija, zbog prilagodbe turistima kako bi ih i oni razumjeli. Identificirane probleme kulturnog turizma u Hrvatskoj moguće je riješiti, te su neka od rješenja predložena u nastavku.

Moguće je provesti nekoliko mjera koje su primjenjive u djelokrugu turizma. Jedna od mjera je sačuvati autentičnost kada se prezentira turistima: ne dopustiti modificiranje ceremonija i rituala za potrebe turizma. Također, potrebno je očuvati tradicijske graditeljske stilove i arhitektonske motive te je potrebno osigurati i lokalnom stanovništvu pristup turističkim atrakcijama, a da se pritom ne naruši kapacitet nosivosti atrakcija. Postoji još nekoliko mjera vezanih uz lokalno stanovništvo: potrebno je educirati lokalno stanovništvo o turizmu, i to uz osiguranje jeftinijih subvencioniranih sadržaja za njih. Mjera koja je vezana uz turiste nalaže da se turisti trebaju informirati o običajima, tradicijama, prihvatljivom ponašanju na određenim mjestima kako bi se izbjegle neugodne situacije, dok mjera vezana uz

---

²¹ Jelinčić, D. A.: Abeceda kulturnog turizma. Zagreb, . 2008., str. 267.

zaposlenike u turizmu nalaže poznavanje jezika razvijen socijalni osjećaj, jer se time poboljšava usluga i smanjuju nesporazumi između turista i turističkih djelatnika.²²

3.6. Strategija razvoja kulturnog turizma

Donošenjem Strategije kulturnog turizma 2003. godine postaje jasno da se na razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj radi već dugi niz godina. U to vrijeme kulturni turizam nije bio prepoznat kao samostalan turistički proizvod te su se ulagali napori u stvaranje preduvjeta za razvoj i njegovu afirmaciju.

Prema odrednicama Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., u potencijalno vodeće proizvodne grupe hrvatske turističke ponude – i to prema kriteriju atraktivnosti – uvršten je kulturni turizam. Relevantni proizvodi kulturnog turizma koji su definirani Strategijom uključuju: gradski turizam, turizam baštine, turizam događanja, kreativni turizam i vjerski turizam. Danas se procjenjuje da oko 40% svih međunarodnih putovanja uključuje komponentu kulture te se dolazi do potrebe intenzivnijeg i bržeg razvoja ovoga proizvoda za bolje iskorištavanje njegovih potencijala.

Politika razvoja kulturnog turizma i razvoj upravljanja kulturnim resursima obuhvaća razumijevanje i korištenje kulturnog identiteta, kulturne raznolikosti i kulturne baštine. Kao preduvjet kvalitetne i vjerodostojne promocije proizvoda i usluga jest kreiranje jedinstvenog imidža destinacije i u konačnici zadovoljenje potreba i očekivanja suvremenog turista.

„Strategija kulturnog razvitka Hrvatske“ sastavni je dio „Razvojne strategije Hrvatske u 21. stoljeću“ – u njoj je prvi puta obrađen kulturni turizam koji je potaknuo istraživanja kulturnog turizma na terenu, praćenje kulturnih statistika, uz ispravno uočenu potrebu uporabe hrvatskih, općih i lokalnih, raznolikosti kao bitnih točaka prodaje. Također je naglašena i nužna decentralizacija kulture, koja uključuje izradu lokalnih strategija kulturnog turizma.

---

²² Dadić, M.: Istraživanje kulturnog turizma: kontekst, metode, koncepti. Split, 2014., str. 69.

Cilj Strategije razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine bio je stvoriti okvir za kvalitetne, suvremene i inovativne turističke ponude, koje su trebale povećati konkurentnost hrvatskog turizma na tržištima turističke potražnje i kapitalnih investicija. Strategijom se ističe kulturni turizam koji postaje značajniji dio ponude i jedan od suvremenih oblika turizma.

U Strategiji razvoja kulturnog turizma do 2020. godine, postavljena je vizija prema kojoj se želi postići da Hrvatska bude novo, sadržajno i zanimljivo kulturno odredište, također da veći gradovi budu uvršteni u kulturno-turističke itinerere, nadalje želi se osigurati pristup novim tržišnim segmentima te da Hrvatska bude prepoznatljiva po bogatstvu kulturno-povijesne baštine.²³

Prema Strategiji ta vizija može se postići kroz razvijanje raznih inovativnih proizvoda kulturnog turizma, intenzivniju i specijaliziranu promociju i prodaju. Nadalje potrebno je ulagati u gradsku kulturnu scenu, revitalizaciju i opremanje pojedinačnih objekata baštine, vjerskih lokaliteta i mreže hodočasničkih putova. Također, uvođenjem proizvoda nove generacije stvara se prepoznatljivosti i imidž Hrvatske kao destinacije s više tisuća dvoraca, kurija i utvrda.²⁴ Pomoću ove vizije moguće je ostvariti postavljene ciljeve, također određeni su ključni razvojni programi koji također pridonose ostvarenju ciljeva, a detaljnije su obrađeni u nastavku.

U Strategiji se navodi nekoliko ključnih razvojnih programa vezanih za kulturni turizam, točnije njih pet. Prvo programsko područje obuhvaća infrastrukturu za kulturni turizam, odnosno temelji se na tržišnoj spremnosti lokaliteta kulturno-povijesne baštine. Cilj ovog programa je da se osigura kvalitetna infrastruktura za prezentaciju i interpretaciju materijalne i nematerijalne kulturne baštine posjetiteljima. Drugo područje obuhvaća razvoj proizvoda kulturnog turizma, to jest odnosi se na stvaranje i podizanje kvalitete ponude kulturnog turizma, ravnomjerniji regionalni razvoj te na konkurentnost ponude. Neki od primjera za ispunjavanje ovog cilja su nacionalni tematski kulturni itinereri te umrežavanje tih itinerera u europske tematske rute. Treće područje odnosi se na marketing, odnosno na jačanje imidža Hrvatske kao zemlje koja posjeduje veliko bogatstvo u vidu kulturno-turističkih proizvoda. Za ovo programsko područje predviđene su aktivnosti intenzivnijih odnosa s javnošću,

---

²³ dr. sc. Tomljenović R., dr. sc. Boranić Živoder S.: Akcijski plan razvoja kulturnog turizma. Zagreb, 2015., str 5.

²⁴ Ibidem., str 5.

specijaliziranog oglašavanja, raznih kampanji te korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Četvrto područje odnosi na partnerstva za razvoj kulturnog turizma, konkretno vrlo je važno osigurati upravljanje procesima razvoja kulturnog turizma kroz brojne stabilne mreže partnerstva i izvore financiranja, što na nacionalnoj, što na međunarodnoj razini. Nacionalno partnerstvo za razvoj kulturnog turizma uključuje dionike iz svih relevantnih institucija na nacionalnoj razini (Ministarstvo turizma, Hrvatska turistička zajednica, Udruga hrvatskih putničkih agencija, Hrvatsko muzejsko društvo te mnogi drugi). I na kraju, peto programsko područje odnosi se na edukaciju dionika u kulturnom turizmu, točnije podrazumijeva cjeloživotno stjecanje novih znanja i vještina. Neke od aktivnosti vezanih uz ovo programsko područje su: razvoj modularnih kurikuluma za razvoj i interpretaciju kulturne baštine, obrazovanje djelatnika u kulturi za turističko poduzetništvo te obrazovanje kulturnih i kreativnih poduzetnika za turizam.

4. Valorizacija kulturne baštine Varaždina kroz kulturni turizam

Varaždin je grad smješten na sjeverozapadu Hrvatske uz desnu obalu rijeke Drave, a danas je kulturno, povijesno, obrazovno, sportsko, turističko i gospodarsko središte Varaždinske županije. Varaždin se prvi puta spominje 1181. godine kao kastrum Garestin, a već 1209. godine Poveljom Andrije II. dobiva status prvog slobodnog kraljevskog grada u Hrvatskoj.

Od 1767. do 1776. Varaždin je glavni grad Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te su se u to vrijeme gradile brojne palače, javne zgrade i sakralne građevine koje su sačuvane do današnjih dana, Varaždinu daju obilježja baroknog grada. Raskoš i sjaj baroknog Varaždina prekinuo je požar koji je buknuo 25. travnja 1776. godine. Dvije trećine grada izgorjele su u požaru, zbog čega Hrvatsko kraljevsko vijeće i ban napuštaju Varaždin, dok Zagreb ponovo postaje upravnim središtem Hrvatske.

17. i 18. stoljeće doba je najvećeg prosperiteta Varaždina, isprva kao najistaknutijeg utvrđenog uporišta Slavonske vojne krajine i sjedišta generalata, a zatim kulturnog i političkog središta Hrvatske. Ta pozicija grada ocrta se i u arhitekturi grada nastankom jedne od najljepših urbanih cjelina barokne arhitekture na tlu Hrvatske.

Prema Regstru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na području Varaždina nalazi se sveukupno 64 kulturna dobra. Na popisu zaštićenih kulturnih dobara nalazi se Stari Grad Varaždin sa Strossmayerovim šetalištem (Sl. 2.), arheološko nalazište Brezje, kulturno-povijesna cjelina grada Varaždina, gradsko Groblje, gradska Vijećnica, gradska Kula, Hrvatsko narodno kazalište u Varaždinu, jednako kao i velik broj zaštićenih sakralnih građevina, palača te kuća. Na popisu se nalaze i tradicije vezane uz varaždinsku građansku gardu „Purgari“.

Grad Varaždin prepoznat je kao destinacija kulturnog turizma koji se pretežito temelji na bogatoj kulturno-povijesnoj baštini. Svojom baroknom arhitekturom, atraktivnošću kulturno-povijesne baštine te muzejskim postavama i galerijama, Varaždin privlači velik broj posjetitelja zainteresiranih za kulturne sadržaje.

Uz postojeće resurse i atrakcije, turisti traže dodatne sadržaje, odnosno nešto što će im pružiti doživljaj. U skladu s time Varaždin pokušava unutar kulturnog turizma razvijati brojne manifestacije koje će zadovoljiti turiste i zadržati ih što dulje u gradu.

Slika 2. Stari grad Varaždin sa Strossmayerovim šetalištem

Izvor: www.tourism-varazdin.hr (20. 7. 2019.)

4.1. Palače u Varaždinu

U ovom dijelu rada naglasak će biti na odabranim varaždinskim palačama iz 17. i 18. stoljeća koje, prema mišljenju Petra Puhmajera, zajedno s ostalim palačama, čine najveći i najkvalitetniji fond profane arhitekture iz razdoblja baroka u kontinentalnoj Hrvatskoj.²⁵

---

²⁵ Puhmajer, P.: Barokne palače u Varaždinu, doktorska disertacija, Zagreb, 2012., str. 5.

U varaždinskoj povijesnoj jezgri nalazi se velik broj palača iz razdoblja baroka. Palače su se gradile od druge polovice 17. stoljeća pa sve do početka 19. stoljeća. Neke od palača su: palača Drašković, palača Patačić, palača Sermage, palača Erdödy, palača Varaždinske županije, palača Zakmardy, palača zagrebačkog Kaptola, palača Herzer, te druge.

4.1.1. Palača Drašković

Na mjestu današnje palače Drašković, 1616. godine nalazila se kuća u vlasništvu obitelji Drašković. U drugoj polovici 18. stoljeća, sagrađena je palača u današnjem obliku. Palača Drašković jednokatna je građevina koja se nalazi na glavnom gradskom trgu u Varaždinu, poznatijem pod imenom Korzo. Ova je građevina, kao i mnoge druge, oštećena u velikom požaru koji se zbio 1776. godine.

U palači je zasjedao Hrvatski sabor, a od 1767. godine palača je i sjedište Kraljevskog namjesničkog vijeća. Draškovići su od druge polovice 16. do 20. stoljeća, pored Erdödyja, bili najpoznatiji i najbogatiji velikaški rod u Hrvatskom zagorju i u krajevima hrvatskog kajkavskog područja.

Za konkretniju valorizaciju ove palače potrebna su konzervatorska istraživanja, te analiza svih etapa od izgradnje palače, kao i svih njenih adaptacija.

4.1.2. Palača Patačić

Palača Patačić predstavlja izvanredno ostvarenje stambene arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj.²⁶ Smještena je u povijesnom središtu Varaždina, na uglu Franjevačkog trga i ulice Ivana Gundulića. Smatra se jednom od najljepših rokoko palača u Varaždinu.

Palača je obojena u svijetložutu oker boju, dok su dekoracije na palači bijele boje. Nakon obnove pročelja, građevina je iz plemićke kuće dobila status palače.

---

²⁶ Puhmajher, P.: Palača Patačić u Varaždinu: razvoj, kontekst, naručitelj., Zagreb, 2014., str. 171.

Današnji izgled palača je dobila u obnovi 1764. godine. Vlasnici palače bili su grof Franjo Patačić i njegova supruga Katarina, koji su u to doba bili promicatelji umjetnosti i kulture. U palači su organizirali razna društvena događanja, plesove, kazališne predstave i književne salone.

4.1.3. Palača Sermage

Palača Sermage jedna je od najstarijih kuća u gradu Varaždinu.²⁷ Sagrađena je u 17. stoljeću. U vrijeme svog nastanka nalazila se u neposrednoj blizini gradskog jarka s vodom koji je razdvajao grad od utvrde. Godine 1683. ili 1684. kupnjom prelazi u vlasništvo baruna Petra Franje Prassinskog.

Palača Prassinsky-Sermage je jednokatna ugaona građevina s pravokutno postavljena dva krila tlocrtno u obliku slova L. Pročelje je oblikovano samo s uličnih strana zgrade (s dvorišne je strane zgrada oblikovana samo bijelom žbukom i arkadama sa stupićima), ima bijelu žbukanu podlogu na kojoj su izvedene tamnosive, gotovo crne linije u mreži horizontala i vertikalna. Parapeti između prizemlja i prvog kata, te polja unutar medaljona izvedeni su u crveno-smeđoj, zemljanoj boji. Rub svakog medaljona je ojačan linijom crne boje. Ovisno o širini prostora, oblikovani su u većim ili manjim dimenzijama. Godine 1759. započelo je preuređenje palače u rokoko stilu. Dodani su medaljoni na pročelje, kameno stubište, dekoracije na portalu i balkon s ogradom od kovanog željeza.

Palača je do 1945. godine funkcionirala isključivo kao stambeni prostor. Kasnije je dodijeljena Gradskom muzeju Varaždin te počinje funkcionirati kao izložbeni prostor, a od 1947. godine u palači se nalazi stalni postav Galerije starih i novim majstora.

---

²⁷ Đikić, A.: Palača Sermage u Varaždinu: Od stambenog do galerijskog prostora., Zagreb, 2014, str. 13.

4.1.4. Palača Erdödy

Palača Erdödy smještena je izvan gradskih zidina, a dala ju je sagraditi grofovska obitelj Erdödy sredinom 18. stoljeća. Sredinom 19. stoljeća palača je preuređena za potrebe „Kapucinske vojarne“, a danas se u njoj nalazi varaždinska Glazbena škola.

Obitelj Erdödy podrijetlom je iz Mađarske, te su njezini članovi bili političari, obnašali su brojne vojne i vjerske pozicije. Također, obitelj Erdödy financirala je gradnju mnogih crkvenih i javnih građevina, zbog čega se grb obitelji nalazi na mnogim građevinama kao što su varaždinska Katedrala, Stari grad te na Palači Varaždinske županije.

4.1.5. Palača Varaždinske županije

Palača Varaždinske županije sagrađena je 1768. godine, no stradala je u požaru te je nakon nekoliko obnova izgubila svoja prvotna stilska obilježja. Palača je sagrađena po nacrtima iz Beča i smatra se jednom od najvećih baroknih palača ikad sagrađenih u Hrvatskoj.

Restauracija palače započela je 2001. godine, te je tim zahvatima palača vratila svoj prvobitni izgled. Tijekom 2006. godine izvršeni su najveći konzervatorski zahvati na palači. Cilj ovog zahvata bio je konzervacija, odgovarajuća namjena te prezentacija kulturnog dobra koje ima povijesno-umjetničku važnost. Na zabatu zgrade nalazi se grb kojeg je kraljica Marija Terezije 1763. godine odredila kao grb Varaždinske županije.

Varaždinska županija jedna je od najstarijih županija na prostoru Hrvatske, pa je samim time ova palača simbol bogate tradicije i povijesti. Palača je otvorena za sve posjetitelje i znatiželjnike.

4.1.6. Palača Herzer

Palača obitelji Herzer sagrađena je 1791. godine u stilu kasnobaroknog klasicizma. Palaču je dao sagraditi gradski poštari Franjo Herzer, čija je obitelj postala jednom od najbogatijih u gradu zahvaljujući poštanskim poslovima. Palača Herzer je dvokrilna, jednokatnica smještena na uglu Franjevačkog trga. Kasnobarokno pročelje palače ravnih je ploha, a na središtu pročelja nalazi se portal s grbom Franje Herzera koji se nalazi u zabatnom polju.²⁸

Palača se sve do 1997. godine iznajmljivala brojnim pojedincima, poslovnim subjektima i udrugama. Tada je odlučeno da će palača biti namijenjena potrebama Gradskog muzeja Varaždin. Danas se u njoj nalazi Entomološka zbirka varaždinskog profesora Franje Koščeca. Njegova zbirka prezentirana je u stalnom postavu koji nosi naziv „Svijet kukaca“. Stručnjaci, ali i posjetitelji smatraju ovu zbirku jednom od najljepših takve vrste u Europi. Zbirka sadrži oko 4500 izloženih primjeraka koji prikazuju biologiju kukaca, a u muzeju se nalaze i razne fotografije, herbariji s biljkama, različiti predmeti koji su pripadali profesoru, te je jedna prostorija uređena kao radna soba profesora Koščeca.

4.2. Valorizacija varaždinskih palača

Brojne palače u Varaždinu već imaju svoju stalnu namjenu, na primjer palača Sermage ima muzejsku funkciju, u palači Varaždinske županije nalaze se radni prostor za sedamdesetak službenika i službenica Varaždinske županije, a u palači Erdödy nalazi se varaždinska Glazbena škola.

Iako većina ima svoju namjenu, palače bi se mogle još dodatno valorizirati. Jedna od mogućnosti koja bi pridonijela valorizaciji varaždinskih palača bila bi ruta po varaždinskim palačama. Ruta bi obuhvaćala obilazak palača koje su smještene u gradskoj jezgri Varaždina. Samim time poboljšala bi se već postojeća kulturno-turistička ponuda grada Varaždina, a privukli bi se i novi segmenti turista i posjetitelja.

---

²⁸ Lentić-Kugli, I.: Povijesna urbana cjelina grada Varaždina, Zagreb, 1977., str. 60.

Ruta po palačama započela bi u palači Sermage, u kojoj je smješten izložbeni prostor Gradskog muzeja Varaždin. U izložbenom prostoru smješten je stalni postav Galerije starih i novih majstora, otvoren za posjetitelje. U ovoj palači moguće je također organizirati edukativne radionice za djecu školskog uzrasta, ali i za sve znatiželjnike. Nakon palače Sermage, ruta bi se nastavila prema palači Drašković na glavnom gradskom trgu.

Palača Drašković vrlo je značajna na ovoj ruti, jer je u njoj zasjedao Hrvatski sabor u vrijeme kada je Varaždin bio glavnim gradom Hrvatske. Ova palača bila bi prenamijenjena u svojevrsni prezentacijski centar, u kojem bi se prikazala povijest Varaždina od samih početaka sve do današnjih dana.

Ruta se nakon palače Drašković nastavlja do obližnje palače Patačić. U palači Patačić bi se po uzoru na prošla vremena kada su živjeli Franjo i Katarina Patačić, mogle organizirati razne prezentacije i projekcije koje bi prikazivale život u Varaždinu u doba najslavnijeg razvoja grada, a to je doba baroka. Također, u palači bi se mogli organizirati razni društveni događaji kao što su plesovi, skupovi te predstave. Nakon obilaska i boravka u palači Patačić, sljedeća točka na ruti bila bi palača Varaždinske županije.

Palača Varaždinske županije imala bi sličnu namjenu kao i palača Drašković. Naime, Varaždinska županija smatra se jednom od najstarijih županija u Hrvatskoj te bi se u ovoj palači prikazivala povijest Varaždinske županije.

Nakon posjeta palači Varaždinske županije, posjetitelji se premještaju u palaču Herzer koja se nalazi u neposrednoj blizini palače Varaždinske županije. U palači Herzer nalazi se entomološka zbirka nazvana „Svijet kukaca“. Ova palača, odnosno zbirka koja se nalazi u njoj od velike je edukativne vrijednosti za svu djecu, ali i odrasle. Također, kao dodatna ponuda ove palače, mogle bi se organizirati razne edukacijske radionice i skupovi vezani uz biologiju i entomologiju te ostale srodne znanosti.

Na samom kraju rute, nalazi se palača Erdödy u kojoj je smještena Glazbena škola Varaždin. U ovoj palači bi se mogli organizirati posjeti kada ne traje nastavna godina, a posjetitelji bi se ondje mogli educirati o glazbenoj ostavštini kako svjetskih, tako i domaćih skladatelja i glazbenika. Također, zbog svoje trenutne namjene ova je

palača pogodna za organizaciju raznih koncerata koji bi privukli velik broj turista. Varaždin je ujedno poznat i po kulturnoj manifestaciji Varaždinske barokne večeri u sklopu kojih se i u navedenoj palači održavaju koncerti klasične glazbe.

Ova ruta privukla bi velik broj turista čija je primarna motivacija za putovanje kultura. Ruta je pogodna i za djecu zbog velikog broja edukacijskog sadržaja. Varaždin pored kulturnih znamenitosti ima velik broj kulturnih manifestacija tijekom čitave godine, koje privlače mnoge turiste. Dvije najpoznatije i najposjećenije manifestacije su Špancirfest i Varaždinske barokne večeri, a tim se manifestacijama proširuje ponuda kulturnog turizma.

5. Valorizacija kulturne baštine Pule kroz kulturni turizam

Pula se na sadašnjem mjestu razvila u 1. tisućljeću prije Krista kada se pokraj izvora pitke vode razvilo gradinsko naselje Histra, na mjestu današnjeg Kaštela.²⁹ Pula je zbog gradske tradicije duže od 3000 godina svrstana među najstarije gradove u Hrvatskoj. Danas je Pula gospodarsko, kulturno, turističko, sveučilišno i prometno istarsko središte.

Svim antičkim građevinama u Puli zajedničko je to što se nalaze u prostoru koji nije nastao po pravilnoj shemi rimskog logora, već su rezultat prirodnog rasta antičkog grada poštujući zatečeno stanje protourbanog naselja Histra. Zbog svojih svojstava (arhitektonskih, urbanističkih, arheoloških, povijesnih, socioloških, etnografskih, umjetničkih, kulturnih) pojedine građevine i urbanističke cjeline su od značaja i interesa za Republiku Hrvatsku te se smatraju spomenikom kulture graditeljstva, odnosno kulturnim dobrom prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Prema Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske na području Pule nalazi se 42 kulturna dobra. Najznačajniji kulturni spomenik na prostoru Pule zasigurno je pulska Arena (Sl. 3.), koja je po veličini bila šesti amfiteatar na području Rimskog Carstva, a mogla je primiti čak 23 tisuće gledatelja, što je bilo nekoliko puta više nego je Pula imala stanovništva. Kao i svi rimski gradovi, tako i Pula ima dvije glavne ulice *cardo* i *decumanus* na čijem se sjecištu nalazi glavni gradski trg Forum. Na Forumu se nalazilo tri hrama, no danas je u cijelosti sačuvan jedino Augustov hram. Pula je u prošlosti imala dvanaest gradskih vrata, pet s kopnene i sedam s morske strane. Danas su potpuno sačuvana Herkulova vrata, Dvojna vrata te Zlatna vrata.

---

²⁹ Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 285.

Slika 3. Kravata oko pulske Arene

Izvor: www.croatia.org (20. 7. 2019.)

5.1. Austrougarske fortifikacije u Puli

Početak 19. stoljeća, točnije 1813. Pula je nakon brojnih promjena vlasti, postala dijelom Austro-Ugarske Monarhije, a austrijska je vlast trajala sve do 1918. godine. Razvitak Pule započeo je 1856., gradnjom brodogradilišta, te je zbog toga Pula postala glavna luka Austro-Ugarske Monarhije.³⁰ „Obrambeni sustav Pule, danas je poznat pod imenom *Pomorska tvrđava Pula*, a građen je od 1813. do 1918. godine. Obrambeni sustav sastoji se od ukupno 56 obrambenih kompleksa i građevina obrambenog sustava. Na području same Pule nalazi se 31 građevina i kompleks, od kojih je sedamnaest utvrda, osam topničkih bitnica, zidine arsenala, barutana, obrambena stražarnica, vodocrpilište, skladište hrane i laboratorij topništva. Ostale obrambene građevine i kompleksi nalaze se na Brijunskim otocima, u općini Bale, Ližnjan i Medulin te na području grada Vodnjana.“³¹ Značajna

---

³⁰ Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utrve Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 286.

³¹ Ibidem., str. 291.

fortifikacijska arhitektura proizvedena je gradnjom raznih utvrda i topničkih bitnica, a slijedila je tehničke inovacije i logiku ratnih vještina u vrijeme kada je nastajala.

Glavni cilj i namjena fortifikacija bila je obrana Pula od napada s mora. Većina fortifikacija je kružnog ili prstenastog oblika kako bi se granate odbijale od njih. Sve fortifikacije građene su na strateškim povoljnim pozicijama, uglavnom na vidikovcima i brežuljcima.

Pula se mogla pohvaliti s tri glavna obrambena fortifikacijska prstena. Dva su se nalazila na području grada, dok se treći prostirao širom okolicom. Prvi, odnosno unutarnji obrambeni prsten, branio je najjužnije područje pulske luke, a nalazio se istočno od centra grada. Drugi, srednji obrambeni prsten, pokrivao je unutarnji obrambeni prsten i njegovo zaleđe, prateći današnju administrativnu granicu grada Pule. Treći, vanjski obrambeni fortifikacijski prsten, bio je ujedno i najveći – prostirao se na području od Malog Brijuna na zapadu, preko Vodnjana na sjeveru, pa sve do Valture na istoku. Vanjski prsten obrambenih pulskih fortifikacija obuhvaća površinu od 40 tisuća hektara.

5.1.1. Verudela

Utvrda Verudela jedna je od najpoznatijih i najbolje očuvanih fortifikacija vanjskog sustava obrane pulske luke, a smatra se vrhuncem europskog fortifikacijskog graditeljstva 19. stoljeća.³² Namjena obalne utvrde Verudela bila je braniti grad Pulu od neprijatelja s morske strane. Građena je i opremljena u razdoblju od 1881. do 1886. godine tradicionalnom tehnikom s kamenim blokovima. U vrijeme gradnje Verudele sagrađena je i obližnja baterija San Giovanni. Te dvije vojne građevine činile su jedinstven obrambeni sklop.

U kasnim osamdesetim utvrda se napušta te 2002., Aquarium Pula godine preuzima tada već prilično zapuštenu utvrdu. Utvrda Verudla 2008. godine upisana je u Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Danas se u njoj nalazi pulski Akvarij.

---

³² Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 291.

5.1.2. Mletačka utvrda

Mletačka utvrda sagrađena je na vrhu pulskog brežuljka, na ruševinama srednjovjekovnog kaštela podignutog na ostacima rimske utvrde. Gradnja utvrde započela je 1630. godine prema nacrtima vojnog inženjera Antoinea de Villea.³³ Utvrda je građena od materijala iz ruševina malog rimskog kazališta te srednjovjekovnog kaštela. Ova barokna utvrda na vrhu pulskog brežuljka dominirala je prostorom od 17. do sredine 19. stoljeća.

1814. godine Pula je pripala Austro-Ugarskoj Monarhiji pa je utvrda dobila ime Hafen Kastell ili Lučki kaštel, a temeljito je pregrađena 1840. godine. Današnji izgled utvrda je dobila 1876. godine izgradnjom drugog vodospremnika, a uoči izbijanja Prvog svjetskog rata ispod utvrde bio je izgrađen podzemni sustav tunela u svrhu skloništa stanovništva i posade, sklanjanja materijala i streljiva, a ti su tuneli služili i kao zatvor za ratne zarobljenike.³⁴

Mletačka utvrda je posljednja znamenita obrambena kamena građevina, gotovo u cjelini očuvana, a smještena je na lokaciji koja je uvijek imala dominantnu ulogu u obrani Pule. Danas se u Mletačkoj utvrdi nalazi Povijesni muzej Istre.³⁵

5.1.3. Utvrda Stoja

Utvrda Stoja smještena je na istoimenom poluotoku Stoja. Od 1859. do 1860. godine gradi se veća obalna poligonalna topnička bitnica Stoja di Musil. 1885. godine znatno se dograđuje, no ostaje poligonalnog tlocrta. S ugradnjom dva topa u čeličnoj kupoli postaje blindirana stalna utvrda. Svrha utvrde je bila zaštita zaljeva Brankoras. Utvrda Stoja okružena je obrambenim jarkom, a namjena joj je bila štititi južni prilaz pulskoj luci. Ova utvrda nema konstantne dimenzije te je označena brojnim okruglim betonskim blokovima. Na sjeveru poluotoka Stoja nalazi se obalna baterija, a u blizini kopna nalazi se utvrda Musil u sklopu koje se nalaze još tri obalne baterije.

---

³³ Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 290.

³⁴ Ibidem., str. 291.

³⁵ Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga II., Pula, 2008., str. 14.

1945. godine utvrda je oštećena u savezničkom bombardiranju. Utvrda je danas u dobrom stanju, iako je zapuštena.

5.1.4. Utvrda Monvidal

U sklopu austrougarskog obrambenog sustava Pule bila je i utvrda Monvidal. Taj sustav predstavlja vrhunac europskog fortifikacijskog graditeljstva 19. stoljeća. Potkovasta utvrda „Pulski toranj“ smještena je na istoimenom brdu Monvidal, na 48 metara nadmorske visine.

Utvrda je građena u razdoblju od 1852. do 1854. godine, kao dvoetažna građevina promjera 37 metara s unutarnjim kružnim dvorištem i prednjim dvorom građeni od kamena iz lokalnog kamenoloma.³⁶ Obrambeni rov izdubljen je u živoj stijeni, a obrambeni nasipi su od zemlje i kamena. U podrumu se nalazi cisterna, a utvrda sadrži i terasu za smještaj topova. 1914. godine utvrda se koristila kao skladište i vojarna.

5.1.5. Utvrda Punta Kristo

Utvrda Punta Kristo sagrađena je krajem 19. stoljeća, na istoimenom poluotoku u blizini Štinjana.³⁷ Ova utvrda bila je najveća i najjača obalna utvrda Austro-Ugarske Monarhije. Pogled s utvrde pruža se na ulaz u pulski zaljev, lukobran te s druge strane mora na Muzil i obližnje Brijunsko otočje, a smještena je na nadmorskoj visini od 45 metara.. Utvrda se smatra jednom od najljepših pulskih fortifikacija iz doba Austro-Ugarske. Punta Kristo napuštena je nakon Drugog svjetskog rata.

Utvrda je zahvaljujući članovima udruge Punta Christo i Seasplash očišćena i uređena, a tijekom ljeta se u utvrdi održavaju kulturni programi, koncerti, izložbe radionice, predstave te razna druga događanja. Utvrda je dio kulturno-povijesnog

---

³⁶ Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga II., Pula, 2008., str. 98.

³⁷ Ibidem., str. 37.

nasljeđa Pule, spašena je od daljnje degradacije i pretvorena je u društveni prostor koji privlači brojne posjetitelje specifičnih interesa, a samim time doprinosi raznolikosti turističke ponude Pule.

5.1.6. Utvrda Sveti Juraj

Utvrda Sveti Juraj posebno se ističe svojim položajem i neobičnim oblikom. Smještena je na pulskom brežuljku Monte Ghiro, a sagrađena je od strane Austro-Ugarske Monarhije tijekom druge polovice 19. stoljeća s namjenom zaštite glavne luke ratne mornarice.³⁸

Sveti Juraj nalazi se u blizini gradskog groblja, a prema vojnoj terminologiji ona je karakteristična stalna utvrda za samostalnu obranu. Istodobno je sastavni dio fortifikacijskog sustava iz 19. stoljeća, u vrijeme kada je Pula postala glavna vojno-pomorska baza austrougarske mornarice.³⁹

Kao i niz drugih utvrda na području grada Pule, utvrda ima kružni oblik s promjerom u osnovi oko 35 metara. Utvrda je izgrađena od armiranog betona i opeke te je obložena fino klesanim kamenim kvadrima. U utvrdi se nalazi manje dvorište s cisternom, a ulaz je zaštićen niskim zidom izduženog zvjezdolikog tlocrta koji je služio u svrhu obrane.

Do 2007. godine utvrda je bila neiskorištena, no Grad Pula ju je tada dao na korištenje Hrvatskom restauratorskom zavodu za konzervatorsku-restauratorsku djelatnost.⁴⁰

---

³⁸ Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 292.

³⁹ Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga II., Pula, 2008., str. 82.

⁴⁰ Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Zagreb, 2013., str. 292.

5.2. Valorizacija austrougarskih fortifikacija

Zbog očuvanja i revitalizacije napuštenih i zapuštenih austrijskih utvrda i topničkih bitnica, kao i vojnih kompleksa i građevina u širem području grada, potrebno im je odrediti namjenu i početi ih rabiti primjerice za djelatnosti u području kulture, trgovine i ugostiteljstva, turizma, prosvjete, rekreacije i sporta, itd.

Velik broj očuvanih građevina koje su pripadale obrambenom sustavu Pule, danas se nalazi u različitim stanjima, odnosno većina ih je prepuštena propadanju, a mogle bi se revitalizirati i namijeniti za druge svrhe.⁴¹ Pulske fortifikacije moraju se obnoviti i ponovno upotrijebiti, ne samo kao ambijentalna i arhitektonska dobra već i, s povijesne točke gledišta i krajolika u kojem su nastale, kao „živi muzeji“ vojne arhitekture, teritorijalne obrane, ali i tradicijske tehnike građenja. Obnova pojedinih fortifikacija mora biti uvjetovana izvornim arhitektonskim karakteristikama. „Pulske fortifikacije su svojevrsni muzeji umjetnosti koja više ne postoji, a to je umjetnost fortifikacija; primjerci tehnike ratovanja za razdoblje u kojem su nastale, podvrgavane i prilagođavane temeljnim i brzim promjenama naoružanja.“⁴²

Fortifikacije bi s odgovarajućim suvremenim namjenama danas mogle postati nove atrakcije i važne točke povezivanja gradske strukture. S gledišta kulturnog turizma, cijeli bi se obrambeni sustav građevina, usklađen u svim segmentima i dijelovima trebao rekonstruirati i prezentirati - u cjelini i pojedinim detaljima - kao svojevrsna vojna arheologija, jer su utvrde već muzeji sami po sebi. Međutim, one trebaju nove namjene da bi se mogle renovirati i revitalizirati.

Sadržaji većine utvrda dostupni su samo u ljetnim mjesecima što bi bilo nužno promijeniti kroz održavanje cjelogodišnjih aktivnosti ili rekonstrukciju pojedinih fortifikacija koje bi kontinuiranim korištenjem doprinijele valorizaciji zapuštenih utvrda, ali i edukaciji cjelokupnog stanovništva.

Postoje brojne mogućnosti kako bi se pulske fortifikacije mogle koristiti u turističke svrhe. Utvrde koje nemaju svoju namjenu već su zapuštene, mogle bi se prenamijeniti u muzeje u kojima bi bila prikazana Pula u doba austrougarske vladavine. Takvi muzeji privukli bi velik broj kulturnih turista, ali i turista

---

⁴¹ Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga I., Pula, 2008., str. 199.

⁴² Ibidem., str. 200.

zainteresiranih za vojnu povijest. Također, neke utvrde mogle bi poslužiti kao svojevrsne pozornice gdje bi se prikazivale scene raznih bitki i važnih događaja koji su se zbivali u tom razdoblju. Jedna od mogućnosti bila bi da se u nekim fortifikacijama otvore ugostiteljski i smještajni objekti, ukoliko to neće u velikoj mjeri narušiti njihov prvobitni izgled. Jedna od ideja je da se utvrde pokušaju urediti na način kao što su izgledale u razdoblju u kojem su nastale, a da i smještajne jedinice izgledaju što je moguće izvornije. A što se tiče ugostiteljskih objekata, u ponudi bi bili izvorni istarski specijaliteti te bi se posluživala hrana iz lokalnog uzgoja. Uz ove primjere namjene, moguće je i organizirati rute po utverdama, a jedan od primjera rute opisan je u nastavku.

Ruta po pulskim fortifikacijama započela bi kod utvrde Verudela u kojoj se nalazi pulski Akvarij. Nakon toga slijedi posjet utvrdi Stoja na istoimenom poluotoku, iako je utvrda trenutno zapuštena, u njoj bi bili ugostiteljski i smještajni objekti. Nakon utvrde Stoje, ruta se nastavlja do središta grada te se posjećuje Mletačka utvrda u kojoj se nalazi Povijesni muzej Istre. Zatim slijedi utvrda Monvidal u kojoj bi također mogle biti razne izložbe koje bi prikazivale Pulu, ali i Istru u razdoblju austrougarske vladavine. Također bi tu svrhu imala i utvrda Sveti Juraj, koju trenutno koristi Hrvatski restauratorski zavod za konzervatorsku-restauratorsku djelatnost, ali bi se u njoj održavale razne radionice, skupovi te konferencije. Posljednja točka obilaska na ruti bila bi utvrda Punta Kristo, u kojoj se tijekom ljeta održavaju kulturni programi, koncerti, izložbe radionice, predstave te razna druga događanja. Uz već postojeće programe bilo bi poželjno da se uvedu predstave koje prikazuju događaje bitne za Pulu iz razdoblja austrougarske vladavine.

Neke od utvrda koje su navedene u ruti imaju već svoju namjenu, no neke su i dalje zapuštene te je potrebno prepoznati njihov potencijal i iskoristiti ih na način koji je najpogodniji, odnosno da se dodatno ne devastiraju. Ključne komponente za osmišljavanje ove rute bile bi kreativnost i suradnja različitih dionika kako bi se na optimalan način spojili turizam i kultura. Ruta po pulskim fortifikacijama imala bi dvojaku funkciju - kulturno-turističku i edukativnu, a mogla posjećivati individualno, ali i organizirano u suradnji s turističkim agencijama s područja Pule, ali i cijele Istre. Ruta sama po sebi nije nemoguća za provedbu, ima još mnogo prostora za napredak i ideja za razradu, ali to trebaju prepoznati ključni dionici koji bi se upustili u ovakav projekt.

6. Zaključak

U posljednjih dvadesetak godina među novim oblicima turizma javlja se i kulturni turizam zahvaljujući prvenstveno međunarodnim organizacijama poput UNESCO-a i Vijeća Europe te njihovu zalaganju i edukaciji stanovništva, ali istovremeno i nekim drugim čimbenicima kao što su veća zarada i više obrazovanje potencijalnih turista te želja za iskustvom, novim doživljajima i aktivnim odmorom.

Turizam se može promatrati u kontekstu složene gospodarske djelatnosti koja u mnogim zemljama pridonosi razvoju gospodarstva. Razvitkom kvalitetnijih oblika selektivnog turizma doprinosi se jačanju nacionalnog kulturnog identiteta bez kojega je nemoguće valorizirati potencijal kulturne baštine u svrhe turizma.

Kontinuiran i specifičan izvor za korištenje kulturnog i društvenog nasljeđa u funkciji razvitka turizma stvara se procesima kulturnog turizma. Samim time potiče se i gospodarski te ekonomski razvoj određene regije.

Najčešći motivi za dolazak u turističku destinaciju su bogata povijest, kultura i arhitektura. Novi doživljaji i iskustva glavni su pokretač turista u namjeri posjećivanja kulturnog nasljeđa odabrane destinacije. Sudjelovanje u turističkim trendovima i tokovima razlozi su, između ostalog, posjetima poznatim kulturnim atrakcijama, ali i novim projektima i događanjima. Radi dobrog plasmana destinacije na turističkom tržištu potrebno je poznavanje motiva dolaska turista u destinaciju, motiva za posjet kulturnim znamenitostima, a nužno je imati na raspolaganju i informacije pokazatelja zadovoljstva gostiju ponuđenim kulturno-turističkim proizvodom.

Oba grada koji se analiziraju u ovom radu imaju mnogo potencijala za dodatnu valorizaciju svojih kulturnih resursa, no vrlo je bitno prepoznati potencijal i važnost tih resursa. Velik broj pulskih fortifikacija je u derutnom stanju i potrebna im je obnova te ponovna prenamjena u prostor koji mogu biti od velike koristi građanima Pule i okolice, ali isto tako i turistima. Varaždinske palače, jednako kao i pulske fortifikacije, nisu u velikoj mjeri prepoznate na „kulturnoj karti Hrvatske“.

Literatura

1. Dadić, M.: Istraživanje kulturnog turizma: kontekst, metode, koncepti. Redak, Split, 2014.
2. Đikić, A.: Palača Sermage u Varaždinu: Od stambenoga do galerijskoga prostora. Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 2014.
3. Đukić-Dojčinović, V.: Kulturni turizam – menadžment i razvojne strategije. Clio, Beograd, 2005.
4. Jelinčić, D., A.: Globalizacija i hrvatski identitet. Hrvatski iseljenički zbornik, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2001.
5. Jelinčić, D., A.: Abeceda kulturnog turizma. Meandarmedia, Zagreb, 2008.
6. Jelinčić, D. A.: Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima. Meandarmedia, Zagreb, 2010.
7. Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga I., Čakavski sabor, Pula, 2008.
8. Krizmanić, A.: Pulska kruna – knjiga II., Čakavski sabor, Pula, 2008.
9. Lentić-Kugli, I.: Povijesna urbana cjelina grada Varaždina, Zagreb, 1977.
10. Nadilo, B.; Regan, K.: Istarski kašteli – Utvrde Pule i okolice (II. dio). Hrvatski savez građevinskih inženjera, Zagreb, 2013.
11. Pančić Kombol, T.: Kulturno nasljeđe i turizam. Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin, 2006.
12. Puhmajer, P.: Palača Patačić u Varaždinu: razvoj, kontekst, naručitelj. Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2014.
13. Stamać, A.: „Hrvatski kulturni identitet. Što je to?“. Hrvatski identitet, Matica hrvatska, Zagreb, 2011.
14. dr. sc. Tomljenović, R.; dr. sc. Boranić Živoder, S.: Akcijski plan razvoja kulturnog turizma; Ministarstvo turizma RH, Zagreb, 2015.

15. Vrtiprah, V.: Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću. Ekonomska misao i praksa, Dubrovnik, 2006.

Internetski izvori:

1. www.kulturni-turizam.com, (7. 7. 2019.)
2. www.enciklopedija.hr, (20. 7. 2019.)

Popis slika

Slika 1.: Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO listi

Izvor: www.emz.hr (20. 7. 2019.)

Slika 2.: Stari Grad Varaždin sa Strossmayerovim šetalištem

Izvor: www.tourism-varazdin.hr (20. 7. 2019.)

Slika 3.: Kravata oko pulske Arene

Izvor: www.croatia.org (20. 7. 2019.)

Sažetak

U ovom završnom radu obrađuje se tema kulturnog identiteta i kulturnog turizma u prvom dijelu rada, a u drugom dijelu se opisuje valorizacija kulturne baštine Varaždina i Pule kroz kulturni turizam. Rad se sastoji od šest poglavlja. Nakon prvog, uvodnog dijela, slijedi poglavlje u kojem se teorijski obrađuje pojam identitet i kulturni identitet. Nakon toga obrađuje se tema kulturnog turizma, dok se u četvrtom i petom dijelu rada opisuju mogućnosti valorizacije kulturnih resursa odabranih gradova Varaždina i Pule. Na kraju rada nalazi se zaključak. U radu su odabrane varaždinske palače i pulske fortifikacije, od kojih je relativno mali broj valoriziran te se koristi u svrhe turizma. Varaždinske palače smatraju se najkvalitetnijim i najvećim fondom gradske profane arhitekture iz baroknog razdoblja na području kontinentalne Hrvatske. S druge strane, cijeli obrambeni fortifikacijski sustav grada Pule smatra se svojevrsnim muzejima vojne arhitekture i „umjetnosti fortifikacija“, zbog posebnih tehnika i tradicija gradnje, koji su među rijetkim primjerima ovakve arhitekture na području Hrvatske. Ove građevine su odabrane kako bi se prikazale mogućnosti za valorizaciju tih kulturnih resursa, koji imaju potencijala za razvoj pratećih i već postojećih, ali i novih turističkih proizvoda kulturnog turizma u oba grada.

Ključne riječi: kulturni identitet, kulturni turizam, valorizacija, kulturna baština, Pula, Varaždin

Summary

The topic of first part of this final paper is about cultural identity and cultural tourism. The second part is describing valorisation of cultural heritage of Varaždin and Pula trough the field of cultural tourism. The paper is divided into six chapters. Following after the introductory part is the chapter in which is theoretically elaborated the term of identity and cultural identity. The theme of cultural tourism is elaborated in the third chapter of this paper, while the fourth and fifth chapters are describing possibilities of cultural resources valorisations in Varaždin and Pula. Conclusion is the final chapter of the paper. Relatively small number of selected palaces in Varaždin and fortifications in Pula are touristically valorisated and are used in touristical purposes. The palaces in Varaždin are considered the most qualified and the biggest fund of the town's profane architecture of the baroque period in the continental Croatia. On the other hand, the whole fortification system of Pula is considered a kind of museums of military architecture and „fortification art“ due to special techniques and tradition of construction, which are among the few examples of this kind of architecture in Croatia. There buildings have been selected to show the opportunities for valorisation of these cultural resources, which have the potential to develop accompanying and already existing, but also new tourist products of cultural tourism in both cities.

Key words: cultural identity, cultural tourism, valorisation, cultural heritage, Pula, Varaždin